

Stockholm den 18 juni 2024

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

KLYS remissyttrande över Statens kulturråds och Konstnärsnämndens redovisning av uppdrag att lämna förslag om organisationsförändring (Ku2024/00280)

Presentation

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för landets yrkesverksamma konstnärer och kulturskapare och företräder genom våra 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 upphovspersoner och utövande konstnärer, verksamma inom hela kultur- och mediesektorn; bild/form, musik, scen/film, litteratur och journalistik. Dessa yrkesgrupper utgör kärnan i de kulturella och kreativa branscherna och är målgrupp för både Konstnärsnämndens och Kulturrådets verksamheter och stödgivning. För oerhört många yrkesverksamma kulturskapare har Statens kulturråds (Kulturrådets) och Konstnärsnämndens verksamheter stor betydelse, men på olika sätt och för olika ändamål.

Inledning

KLYS har sedan regeringen aviserade en sammanslagning av de båda kulturmyndigheterna i september 2023, vid flera tillfällen varnat för och avrått från en sådan maktcentrering. Våra argument och budskap framgår i följande skrivelser; öppet brev till kulturministern den 21 nov 2023 <https://klys.se/stora-risker-vid-sammanslagning-av-kulturmyndigheter/> , kommentar den 11 mars till myndigheternas redovisning <https://klys.se/sjalvstandiga-kulturmyndigheter-starker-konstnarlig-frihet/> och debattartikel i Svenska Dagbladet den 16 maj <https://klys.se/maktcentrering-inom-kulturen-ar-inte-onskvard/> , som också Konstakademien för de fria konsterna och Kungliga Musikaliska Akademien ställt sig bakom utöver våra egna medlemsorganisationer. KLYS har under uppdragstiden träffat såväl Kulturrådet som Konstnärsnämnden för att diskutera konsekvenserna för landets kulturskapare av ett eventuellt samgående av de berörda myndigheterna.

Vi välkomnar att de båda myndigheternas uppdrag nu remitterats och att det finns möjlighet att i demokratisk ordning och den formella vägen inkomma med synpunkter i frågan. Det är dock förvånande att det endast är en enda organisation som företräder konstnärer och kulturskapare (KLYS) bland de 26 remissinstanserna. Våra medlemsorganisationer samt andra berörda kultur- och konstnärnsorganisationer finns inte med alls på remisslistan. Många av dessa lämnar dock remissvar ändå, vilka regeringen bör beakta noggrant i det fortsatta arbetet.

Enligt remissen ska det redovisade uppdraget från myndigheterna utgöra underlag i regeringens prövning av *om* och i så fall hur Kulturrådet och Konstnärsnämnden ska läggas samman. KLYS tolkar detta som om regeringen inte har bestämt sig för om en inordning faktiskt behöver ske. Vi avser att i detta yttrande ge regeringen tunga argument för att inte gå vidare med en sammanslagningsprocess. Det har blivit uppenbart för oss, inte minst när vi tagit del av den aktuella redovisningen, att den föreslagna sammanslagningen med största sannolikhet inte kommer få avsedd effekt.

Både Kulturrådet och Konstnärsnämnden är - var och en - oerhört värdefulla myndigheter för kulturlivet i Sverige, inte minst för professionella kulturskapares och konstnärers möjligheter att verka yrkesmässigt. Förslaget kommer i en tid då behovet av satsningar på konstnärligt skapande är större än någonsin. Kulturbranschen är långt ifrån återhämtad efter pandemin, samtidigt som lågkonjunktur, inflation och urholkade kulturanslag påverkar kulturskapares villkor negativt. Om det är någon gång det statliga stödet till kulturlivet och till kulturskapare behöver vara stabilt, hanteras med hög kompetens och absolut inte får försvagas, så är det under de kommande åren.

Sammanfattning

KLYS, som företräder landets yrkesverksamma konstnärer och kulturskapare, **avråder bestämt från en inordning av Konstnärsnämnden i Statens kulturråds verksamhet av följande skäl:**

- Konstnärspolitiken riskerar att marginaliseras och underordnas andra intressen och mål om den måste fogas in i ett större och bredare sammanhang. En stark konstnärspolitik är en förutsättning för att uppnå de nationella kulturpolitiska målen och värnas bäst genom en organisatoriskt fristående myndighet på området.
- Kulturlivet i Sverige behöver flera finansieringskällor att vända sig till på statlig nivå, inte färre. Flera bidragsgivare främjar kulturell mångfald, konstnärlig frihet och konstnärlig kvalitet, och ger möjlighet för kulturskapare i olika konstellationer - som enskild, som företagare, i grupp eller i förening – att ansöka om medel från olika håll. Det bidrar också till en starkt motståndskraft för kultursektorn i sin helhet.
- Centralstyrning genom myndighetssammanslagning riskerar att leda till ökad likriktning och färre perspektiv inom kulturområdet. En sådan ökar också risken för att framtida regeringar enklare kan frångå principen om armslängds avstånd. En maktcentrering i detta avseende är därför inte önskvärd.
- Möjligheterna till finansiering för konstnärlig utveckling och fördjupning riskerar att försämrats.
- Det konstnärliga inflytandet och perspektivet riskerar att minska i såväl styrelse som i myndighetsverksamheten i en större organisation med ett bredare uppdrag.

- Myndigheternas redovisning visar att en sammanslagning inte kommer att innebära någon betydande besparing för staten, snarare en fördyring - åtminstone under en övergångsperiod. Förändringen kommer alltså att leda till ökade kostnader om de båda myndighetsuppdragen ska behållas intakta på det sätt som uppdraget kräver. Den kvalitetsförsämring som ett samgående kommer innebära under ett antal år har kulturlivet i Sverige varken tid eller råd med.
- Sammanfattningsvis kommer den föreslagna sammanslagningen med största sannolikhet inte att få avsedd effekt.
- I stället för sammanslagning behövs ett närmare samarbete mellan de båda myndigheterna. Myndigheterna har visat att de både vill och kan samarbeta närmare och bättre, bl a i internationella frågor och i frågor om konstnärlig frihet. Ett sådant samarbete bör utvecklas och uppmuntras.
- Regeringen bör oavsett vägval invänta resultatet av den utredning om mindre myndigheters uppgifter och organisering (dir 2023:132) som ska vara klar den 15 december 2024, innan ett beslut om eventuell sammanslagning fattas.

2. Myndigheterna Kulturrådet och Konstnärsnämndens betydelse för konstnärer och kulturskapare

Möjligheten för kulturskapare inom olika fält att verka yrkesmässigt avgörs av många faktorer, där välriktade offentliga stödformer tillhör de allra viktigaste. En stabil infrastruktur av uppdragsgivare, förmedlare och mottagare är grundläggande, och där spelar Kulturrådets värdefulla arbete och insatser stor roll. Kulturrådets verksamhet är avgörande för kulturens infrastruktur och för tillgången till konst och kultur i vårt land. Kulturrådets målgrupp är i första hand juridiska personer och enskilda näringsidkare inom kulturområdet, som kan utgöras av grupper, näringsverksamheter och organisationer.

Analys av och stöd till själva kärnan i det konstnärliga och kreativa arbetet – experimenterandet, utforskandet och utvecklandet av det egna skapandet – är dock främst Konstnärsnämndens ansvar. Att fritt kunna pröva tankar och koncept innan de når den fas där de kan omsättas i konkreta projekt är fundamentalt för all konstnärlig och kreativ verksamhet. Utan den friheten blir det helt enkelt ingen konst eller kultur.

Konstnärsnämnden inrättades 1976, för nästan 50 år sedan, som en fristående myndighet med uppdraget att fördela stipendier till konstnärer och riktar sig i princip uteslutande (bortsett från Kulturbryggans verksamhet) till enskilda konstnärer och kulturskapare. Inordnat under Konstnärsnämnden finns också Sveriges Bildkonstnärnsfond som är ett organ med egen styrelse och egen förordning som handlägger den del av visningsersättningen (den allmänna visningsersättningen) som staten årligen anvisar som ersättning åt bild- och formkonstnärer. Konstnärsnämnden har sedan 2000-talet, bl a som en följd av SOU 2003:21 Konstnärerna och trygghetssystemen, utvecklats till att bli en konstnärsmyndighet med ett brett konstnärspolitiskt uppdrag, som bl a numera också innefattar utredning och aktiv bevakning på området.

Konstnärsnämnden har sen den bildades fungerat som en garant för ett konstnärspolitiskt perspektiv i svensk kulturpolitik och bidragit till att tusentals konstnärer och kulturskapare genom åren kunnat utveckla sitt konstnärskap och försörja sig inom sitt yrke. Inom myndigheten finns mångårig och djup kompetens om konstnärspolitik och kulturskapares villkor. Myndigheten har högt förtroende, både bland enskilda kulturskapare och landets kulturskaparorganisationer.

Kulturrådet och Konstnärsnämnden har således olika uppdrag, båda av yttersta vikt för yrkesverksamma kulturskapare. Varken Kulturrådets eller Konstnärsnämndens nuvarande verksamhet kan vid en sammanslagning inskränkas utan att det får negativa konsekvenser för hela det kulturella livet i Sverige.

3. Överlappande verksamheter

KLYS delar bedömningen i redovisningen att Konstnärsnämndens och Kulturrådets verksamheter framför allt kompletterar varandra, även om det finns vissa begränsade överlappande verksamheter/funktioner. Det gäller t ex vissa delar av myndigheternas internationella arbete, och arbetet med att främja konstnärlig frihet. KLYS ser inga problem med viss överlappning och anser att myndigheterna redan idag hanterar denna överlappning väl, inte minst när det gäller arbetet med att främja konstnärlig frihet och frågan om hot, hat och trakasserier på området, där de båda myndigheterna tillsammans nyligen inbjudit olika aktörer, däribland kulturskaparföreträdare till dialog. Ett motsvarande närmare samarbete bör kunna utvecklas och förbättras även på övriga överlappande områden, som t ex inom det internationella.

Eftersom de båda myndigheternas arbete och bidragsgivning har olika mål och riktar sig till olika målgrupper finns det starka skäl att låta dessa myndigheter fortsätta vara fristående från varandra. Uppdelningen är viktig av flera skäl. Vi vill här särskilt lyfta följande:

- Många gånger är Kulturrådets målgrupper arbets- och uppdragsgivare, d v s motparter, till enskilda konstnärer och kulturskapare, som dessutom kan vara i beroendeställning till dem, vilket kan innebära intressekonflikter. Att lägga dessa två bidragsfunktioner inom en och samma myndighet kan därför bli negativt för de enskilda kulturskaparna.
- Det finns kulturpolitiska frågor i remisser och utredningsuppdrag, som en sammanslagen myndighet måste uttala sig om, där kulturskaparnas intressen kan komma att stå i konflikt med andra hänsyn. t ex det bredare medborgarintresset att tillgängliggöra konst och kultur, och där myndigheten kan få interna svårigheter. Det går inte att bortse ifrån att det är fler intressen inom Kulturrådets verksamhet än inom Konstnärsnämndens som måste tillvaratas och jämkas i sådana sammanhang. Konstnärspolitiken riskerar då att underordnas andra hänsyn och därmed nedprioriteras. Sådana intressekonflikter vore olämpliga att bygga in och motverkar en stark konstnärspolitik.

4. Analys och konsekvensbedömning

Liksom Konstnärsnämnden vill KLYS peka på en rad risker med en inordning av Konstnärsnämnden i Kulturrådets verksamhet. **KLYS delar i stort Konstnärsnämndens analys och konsekvensbedömning**, och menar att den ligger i linje med KLYS bedömningar.

KLYS håller med om att konstnärspolitikerna är en förutsättning för kulturpolitiken, men anser till skillnad från Kulturrådet och i likhet med Konstnärsnämnden, att **konstnärspolitikerna värnas och stärks bäst genom en separat myndighet för uppdraget**. Att kunna se till hela näringskedjan från enskilda konstnärer och kulturskapare till kulturinstitutionernas möten med publiken är naturligtvis viktigt, men bör enligt KLYS kunna ske på ett lika tillfredsställande sätt genom ett förbättrat och närmare samarbete mellan myndigheterna. En sammanslagning är inte nödvändig för att uppnå den helhetssyn av det kulturella ekosystemet som Kulturrådet efterlyser.

De båda myndigheternas kärnverksamheter är viktiga att värna för att kunna uppnå de kulturpolitiska målen. Vi befärar att dessa **kärnområden kommer att behöva stå tillbaka vid ett samgående**, under en för kulturarbetsmarknaden mycket sårbar period. Sysselsättningen på området minskar (jfr Af Kultur Medias senaste prognos), ersättningarna är fortfarande låga och ökar inte i takt med kostnadsutvecklingen, de offentliga kulturanslagen på både nationell, regional och kommunal nivå urholkas osv. Dessutom leder den snabba AI-utvecklingen till ytterligare svårigheter för konstnärer och kulturskapare att ta skäligt betalt för sitt arbete och till att arbetstillfällena inom kultur- och mediesektorn försvinner.

Det finns dessutom en **uppenbar risk att viktig kunskap, erfarenhet och kompetens inom Konstnärsnämnden och Kulturrådet kommer att försvinna** under en samgåendeprocess, vilket vore mycket olyckligt för verksamheternas kvalitet. Myndigheterna är båda medvetna om att en inordningsprocess medför risk för ökad personalomsättning. KLYS delar den oro som Konstnärsnämnden uttrycker i redovisningen för att **konstnärspolitisk kompetens kommer att minska** under en sammanslagningsprocess. Konstnärsnämnden har sedan ett antal år tillbaka en mycket kunnig och erfaren utredningsavdelning som enbart kan ägna sig åt och specialisera sig på konstnärers villkor. Det är av yttersta vikt att den kan behållas och utvecklas, och att dess anställda är motiverade att arbeta kvar. Själva omorganiseringen riskerar att leda till en – åtminstone tillfälligt – **försämrad arbetssituation för alla**, där värdefull kompetens även inom Kulturrådet kan gå förlorad.

KLYS delar inte den bild som ibland utmålas att kulturskapare skulle uppleva problem med att det finns olika myndigheter att vända sig till för stöd. Det är snarare tvärtom. För kulturskapare är det en **fördel att det finns olika vägar att gå beroende på i vilken egenskap kulturskaparen väljer att ansöka om stöd**. Detta bekräftas också av Konstnärsnämndens dialog med målgruppen (jfr sidan 29 i redovisningen). Även om det vid en sammanslagen myndighet kommer att vara möjligt att söka stöd i dessa olika

egenskaper från samma myndighet, så kan interna problem mellan olika enheter inom myndigheten uppstå i större utsträckning än idag.

Det är inte orimligt att anta, vilket också lyfts av Konstnärsnämnden i redovisningen, att olika delar av myndigheten noterar vilka beslut som fattas inom andra enheter. På så sätt riskerar beslutsfattande att påverkas av andra beslut inom myndigheten. **Besluten kommer att koncentreras till ett färre antal personer, vilket troligen skapar en maktcentrering där färre perspektiv får genomslag.** Olika myndigheter gör däremot ofta olika bedömningar och har olika personer och grupper som gör bedömningar om vilka som ska få stöd.

Kulturlivet i Sverige behöver därför flera finansieringskällor att vända sig till på statlig nivå, inte färre. **Flera bidragsgivare främjar kulturell mångfald, konstnärlig frihet och konstnärlig kvalitet,** och ger möjlighet att som kulturskapare i olika konstellationer - som enskild, som företagare, i grupp eller i förening - ansöka om medel från olika håll. På så sätt stärker fler finansieringskällor också kulturskapares villkor och det fria kulturlivets självständighet. Att så är fallet har också konstaterats i en lång rad kultur- och konstnärspolitiska utredningar och skrivelser genom åren, nu senast i regeringens nationella strategi för kulturella och kreativa branscher (skr 2023/24:111 sid 6 sista stycket) där det konstateras att *”En ökad mångfald av finansieringskällor och verksamhetsformer bidrar till en förbättrad motståndskraft för kultursektorn i sin helhet.”*

Från KLYS är vi också oroliga för att de stipendier och bidrag som Konstnärsnämnden idag utger till enskilda kulturskapare och som inte kräver motprestation/återrapportering, på sikt kommer att anpassas till Kulturrådets övriga bidragsgivning som ju kräver återrapportering. Den typen av harmonisering av de olika bidragssystemen kan bli aktuella längre fram, även om ingen säger sig vilja göra sådana ändringar i dagsläget. Det bör därför **utfärdas garantier om att detta inte får ske vid en eventuell sammanslagning.** Det är denna **avsaknad av krav på motprestation** som gör Konstnärsnämndens stödsystem så unikt och som också ger den konstnärliga frihet och konstnärliga fördjupning, som många konstnärer behöver för att utveckla sitt konstnärskap. Den konstnärliga kvaliteten främjas också genom det nuvarande systemet.

KLYS håller vidare med Konstnärsnämnden om vikten av att lärdomarna från Statskontorets rapport 2021:5 om museisammanslagningen tas med i en riskbedömning om en sammanslagning av Kulturrådet och Konstnärsnämnden. Rapporten visar att sammanslagningen blivit långt mer resurskrävande än planerat, och att det troligen hade varit mer ekonomiskt fördelaktigt om en sådan inte hade skett.

Redovisningen visar i avsnitt 4.3 att en sammanslagning **endast skulle medföra begränsade kostnadseffektiviseringar och att en sådan under en övergångsperiod i stället skulle innebära en fördyring.** På kort sikt ser även Kulturrådet en risk att verksamhetens kvalitet minskar när resurser måste läggas på att sammanjämka två

verksamheter som arbetar på olika sätt med olika mål och målgrupper. Denna **negativa effekt på kärnverksamheterna och kvaliteten** kommer att drabba de yrkesverksamma kulturskaparna och det övriga kulturlivet under ett antal år framöver i en tid då behoven av stabil och stärkt finansiering på kulturområdet kommer att vara större än någonsin. KLYS anser att **det svenska kulturlivet inte har råd med detta**.

När det gäller lokalfrågan inryms enligt redovisningen inte IASPIS och Dansstudion (inom det internationella dansprogrammet) i Kulturrådets nuvarande lokaler. KLYS delar här Konstnärsnämndens bedömning att en separation av IASPIS och Dansstudion/ internationella dansprogrammet från övriga internationella program samt från myndighetens uppdrag i sin helhet innebär **stor risk för kvalitetsförlust för det samlade konstnärspolitiska uppdraget**. Detta måste också tas i beaktande vid regeringens bedömning om ett samgående av myndigheterna med flytt till Kulturrådets lokaler är lämpligt.

De båda myndigheternas styrelser kommer vid en sammanslagning att utgöra endast en styrelse, vilket med största sannolikhet kommer att innebära färre kulturskapsrepresentanter totalt i en sådan styrelse jämfört med vad som är fallet idag. Det medför ett **svagare kulturskapsinflytande och konstnärsperspektiv**. En fråga som hänger samman med detta och som inte nämns i redovisningen är konstnärorganisationernas mångåriga förslagsrätt till Konstnärsnämndens styrelse. Förslagsrätten finns just för att säkerställa en gedigen konstnärskompetens och konstnärrepresentation i styrelsen. Vid en eventuell sammanslagning måste denna förslagsrätt bli kvar i någon form.

Det är KLYS uppfattning att en sammanslagning även riskerar att **underlätta för framtida regeringar att styra bidragsfördelningen** och att från gå principen om armslängds avstånd. En myndighet i stället för två på området kan göra kulturanslagen mer sårbara, inte minst i tider av kris och krig. Det är lättare att montera ned en myndighet, än två.

Vidare hade vi från KLYS velat se en **utförligare analys av konsekvenserna för landets yrkesverksamma konstnärer och kulturskapare** av ett samgående i myndigheternas redovisning. Vi har dock förståelse för att den korta uppdragstiden inte gav tid och utrymme för en sådan.

Vi vill också påminna om att både Konstnärsnämnden och Kulturrådet i sina remissvar avstyrkte en sammanslagning på området förra gången en sådan föreslogs i kulturutredningen från 2009. Då gjorde Kulturrådet bedömningen att en sammanslagning är förenad med avsevärda kostnader. Kulturrådet menade också att *”den myndighetsorganisation som fungerar bra idag skulle slås sönder”*. Vidare argumenterade Kulturrådet i sitt remissyttrande då på samma sätt som KLYS gör nu, genom att formulera sig så här *”det är viktigt att det inom kulturområdet finns möjlighet att ansöka om bidrag för olika syften och ändamål från skilda håll. Det finns på så sätt relevans i att skilja stöd till konstnärernas enskilda skapande från bidrag till*

organisationer av olika slag. Ett samgående av flera myndigheter enligt utredningens förslag skulle bidra till en alltför stark maktkoncentration”.

Det är KLYS uppfattning att den nu aktuella sammanslagningen skulle bli dyr för staten, och slå sönder en välfungerande myndighetsstruktur. Den skulle enligt oss inte heller leda till några vinster för kulturskapare och deras villkor, för kulturlivet i stort eller för de kulturpolitiska målen. Vi förespråkar därför i stället **en närmare samverkan mellan de båda myndigheterna i frågor om kulturskapares villkor och konstnärspolitik, samt ett tydliggörande av myndigheternas respektive roller på de områden där verksamheterna överlappar**, t ex i internationella frågor, konstnärlig frihet och när det gäller främjande av kulturella och kreativa branscher (KKB), där en nationell strategi nyligen har tagits fram av regeringen och där både Konstnärsnämnden och Kulturrådet säkerligen kommer att ha viktiga roller framöver.

I redovisningen uttrycker såväl Kulturrådet som Konstnärsnämnden att ett ökat samarbete – utan formell sammanslagning – är både möjligt och önskvärt. Detta bör enligt KLYS vara det alternativ som är värt att beakta. **Enkelt uttryckt har regeringen nu att välja mellan en dyr försämring, det vill säga en sammanslagning, eller en kostnadseffektiv förbättring, det vill säga ett ökat samarbete. Valet borde vara enkelt.**

För KLYS

Mårten Sandén
Ordförande KLYS

Ulrica Källén
Verksamhetsledare KLYS